

# Патетична ніч

Гео Шкурупій

– Стій!

З темряви будинку виринула постать і наставила на мене величезного кольта:

— Не ворухись, браток!

— Во ім'я Струка,\* скажи мені — чи нема в тебе в кишені шпалера?\*

— Нема.

— Ну гаразд! А тепер покажи мені виворіт твого кожуха й які онучі в тебе на ногах?

Таке прохання виконати можна було дуже просто. Треба було тільки зняти чоботи та кожух. Кольт, який чемно стирчав під носом, дуже ввічливо запрошував до цього. Лишалось коритись. Але я сказав:

– А може ти помиляєшся, браток! Може ти якраз натрапив на самого Струка!

Він щільно підійшов до мене. У нього на обличчі була чорна маска.

\*\*\*

Цілком правдиво. Так можна було починати будь-яке оповідання або пригоду тієї доби, коли Марк Солчнів одержав за ордером в Соцзабезі поношені кальсони, в які разом з його животом можна було вмістити десятифунтову подушку, і одержав сорочку з найшляхетнішого батисту, на якому були помітні плями, мабуть найліпшого вина з підвалів Дюрсо. Одним словом, одержав напівзруйновану спадщину від старого світу. Так можна було починати оповідання, коли місцеві панночки, замість романів Мопасана та Вербицької,\* читали брошури про радянську політику на селі та азбуку комунізму. Словом, коли по вулицях блукала "Чорна маска", скидала пальто й чоботи та вбивала відповідальних робітників радустанов.

Так, це було тієї доби, доби пшоняного хліба й півфунта повидла, під час голоду й великого геройства, під час різноманітних пригод.

Вулиці великого міста ставали порожні з того моменту, як сонце доручало свої справи місяцю й чимчикувало на Гаазьку конференцію, а на вулиці виходила "Чорна маска". Але не тільки "Чорна маска" виходила тоді на вулиці, виходив і Марк Солчнів після денної біганини та праці в Чека.\*

Йому, бачите, треба було доконче перевірити, чи сяє п'яти-кутня рубінова зоря на Губревкомі і чи нема якої контрреволюції... в повітрі. — Ну, це брехня, — скажете ви. Це він просто був закоханий! — Але запевняю вас, що він з призириством дивився на кохання, й книжок з такими темами ніколи не читав. Хіба кохання може бути темою для будь-якого путящого оповідання. Це така стара катеринка,\* що після грамофону нічого не варта! Знову запевняю, що він був такої ж думки, і виходив на вулицю тільки перевірити, чи сяє п'ятикутна зоря на Губревкомі.\*

Але, вибачте, я забув. Да. Він іноді, дуже випадково, зустрічав на цих вулицях товаришку Айзі.

Товаришку Айзі? Хто ж вона така? Що це за Айзі?

О, про це вам найкраще запитати в самого Марка Солчнова. Він розкаже вам насамперед, що Айзі делегатка Жінвідділу, і жінчина, як кожний чоловік може себе зарахувати до чоловічого роду.

Тисяча рубінових зір у щоках, твердість Губревкому в характері й ніжність Жінвідділу в очах і в серці — це Айзі.

Але Айзі — це випадково, головне зоря на Губревкомі.

Під її сяйвом Марк Солчнів хотів розв'язати одну цікаву проблему: чи може така жінка, як Айзі, покохати якогонебудь чоловіка.

Але знов кохання тут не до речі. Тут мусило стояти якесь інше слово, якого нема ще в наших словниках; це слово мусило бути якоїсь іншої конструкції.

Так Марк Солчнів ніяк не міг розв'язати цієї проблеми, бо зустрічався з Айзі дуже випадково, а щоб це зробити, була потрібна якась надзвичайна подія або нагода.

Таким чином, ми тепер знаємо, чого він ходив перевіряти сяйво п'ятикутньої зорі, — він шукав такої нагоди.

Марк Солчнів і на цей раз прямував вулицею до Губревкому. Очевидно, це був завзятий парубок, який втілював своєю особою все Чека, бо чим можна було з'ясувати таку впертість у поставленому завданні.

Він ішов майже пустельною вулицею і пильно вдивлявся в обличчя випадкових прохожих. Всі обличчя здавались йому дуже знайомі, він дуже легко міг відрізнити будь-якого обивателя від жулика або контрреволюціонера. На це в нього був особливий хист, і я запевняю, що ніхто з нас не зміг би цього зробити. А відрізнити жінчину від чоловіка йому було легко, як плюнути, тому мабуть він більше вдивлявся в обличчя випадкових жінок, а на чоловіків не звертав ніякої уваги.

Ви скажете, що це було просто випадково, але, на жаль, я з цим погодитись не можу, бо для цього просто треба розв'язати маленьке завдання про двоє потягів, що йдуть один одному назустріч, або про двох подорожніх, що йдуть з різних кінців однієї ж дороги.

Очевидно, в їхніх зустрічах ніякої випадковості не може бути. Коли мова йде про двох дієвих осіб, то ніякої випадковості не може бути.

\*\*\*

— Ви говорите, що були сьогодні в Солом'янському районі? - питала товаришка Айзі в Мишка, який йшов поруч з нею.

— Я чула, що там убили комуніста Драча. Значить - ця сама "маска" оперує і в цьому районі?

— Чорт його зна, — відповів Мишко. — Мене бере сумнів, щоб ця "маска" могла встигати у всіх районах. Можливо, що це якінебудь злочинці.

- Хіба їх розбереш, — казала Айзі, — тут їх багато! Контрреволюціонери — петлюровці й монархісти, просто злочинці й "Чорна маска". Розплодилося їх до біса.

Як бачимо, обидва потяги вже вийшли зі своїх протилежних пунктів, — значить... Але це ще нічого не значить, бо тут є ще третя особа, значить... Значить треба весь час пам'ятати, що в цьому оповіданні тільки дві дієві особи беруть участь, а решта це

просто бутафорія. Ну, а Мишко? Мишко — це просто один з талановитих співробітників Чека.

— Значить у цьому районі вночі ходити теж небезпечно? — говорила далі Айзі.

— Звичайно, Айзі, ви так не ризикували б! Чого доброго, наш Жінвідділ втратить таку прекрасну делегатку! Це буде дуже болюча втрата!

— Якого біса, Мишко, ви розводите чорнилом по папері. Я думала, що тільки Солчнів уміє з крейди розбовтувати кисіль!

— Ви не так висловились, це значить "крутити гудзики"!..

Вони повертали напівпорожніми вулицями з якогось засідання Жінвідділу, в яких завжди охоче брав участь і товариш Мишко, очевидно, явний прихильник жіночого руху й емансипації.

Незабаром вони вийшли на головну велику вулицю, де знаходився Губревком, що на ньому сяла п'ятикутна зоря, але й тут було темно та порожньо.

Горіли вогні в якомусь кооперативі, десь збоку в стіні й навпростець в якийсь перукарні. Випадково зустрічались червоноармійці, яких в темряві можна було пізнати по гострих буденівських шапках, матроси, які виринали з темряви хитливою ходою — чорними панцерними крейсерами, та іноді траплялися громадяни і громадянки, яких уже не можна було відрізнити по одягу від робітників і зарахувати до іншої класи суспільства. Революція майже стерла різниці, а військовий комунізм обов'язав усіх бути рівними навіть в одягу.

Це не була ніч, це був день. Ночей в республіці вже не існувало. Ночі відступили на захід і далі на південь разом з бандами білих, французів та німців. Ночей не було.

Як удень, так і вночі червоноармійцеві, так і робітникові нічого було боятись. Вони буди господарями.

Господарями почували себе й робітниця тютюнової фабрики Айзі й Мишко, робітник арсеналу, які йшли з засідання й мирно розмовляли, і Солчнів — робітник заводу кол. Греттера, який ішов своєю мрійною ходою їм назустріч після денної праці.

— Чому, Мишко, ви не пропускаєте ні одного засідання в Жінвідділі? Теж за для цих гудзиків?

— Ви, помиляєтесь, Айзі, коли ці гудзики не на вашому чудовому пальті, то до інших мені нема діла!

— Що ви хочете цим сказати?

— Невже ви не зрозуміли? Мене не можна бачити на тих засіданнях, на яких і вас нема!

Айзі засміялась.

— Можете далі не розводити! Я вас розумію! А чому Солчнів ніколи не приходить? Він, здається, теж майстер у цьому ділі?

— Солчнів ненавидить усе, що зв'язано зі словом "кохання"! Правда, Солчнів? — крикнув Мишко й обернувся.

Відповіді на це не було. Постать людини, до якої звернувся Мишко, поволі віддалялась.

— Гей, Солчнів! Солчнів! — крикнув Мишко навздогін.

Марк Солчнів, а це був він, так старанно вдивлявся в обличчя зустрічних людей, що навіть не помітив Айзі та Мишка, і не чув першого запитання. Коли б Мишко не крикнув удруге, то Солчнів не досягнув би сьогодні своєї мети і, не зміг розв'язати тієї проблеми, яку вирішив сьогодні викрити остаточно.

Солчнів обернувся й побачив Мишка та Айзі. Серце його, — це такий орган, який своїми функціями наближався в нього до "учраспреда", — нервово заметушилось, ніби треба було видати партійну картку новому дуже відповідальному товаришеві.

- Ходім з нами, Марко! — заговорив до нього Мишко. — У тебе ж немає ніяких нехайних справ!

- Крім одної! — відповів Солчнів і подивився на Айзі. — Крім розв'язання одної важливої проблеми!

- У мене теж є одна проблема — це заповнити її! — І Мишко теж чомусь подивився на Айзі.

— Кого — її? — запитав Солчнів і зблід.

Те, що він зблід, він відчув у своєму "учраспреді", який стукнув і впав, покотився кудись між ребра Солчнова.

- "Чорну маску"! — байдуже відповів Мишко.

- Ну, а в мене проблема трохи інша. І розв'язати її не легше, ніж заповнити "її".

— Чого ви обидва на мене вирячилися!.. — обурилась Айзі. - Ніби я та сама "Чорна маска"!

— Це мабуть тому, що на вас полюють не менше, ніж на "Чорну маску"! — відповів Мишко.

— Подумаєш, полюють! Хто ж це полює? Чи не ви?

— А хоча би та сама "маска"!

Солчнів пішов мовчки. Його вразили останні слова Мишка. Взагалі в нього останніми днями дуже часто мінявся настрій. Чи це тому, що його цікавила якась там проблема, чи це просто впливала п'ятикутна зоря на Губревкомі, і якась непомітна "контрреволюція" в березневому повітрі, як він сам висловився.

- Ви гадаєте, Айзі, що "маска" не може на вас полювати? Дуже помиляйтесь, — продовжував Мишко. — Слухай, Марко, Айзі гадає, що "маска" не може полювати на неї, що вона для "маски" не може бути теж ласим шматочком!

Солчнів вислухав цю заяву Мишка й раптом відчув, що його проблема починає розв'язуватись. Він одразу повеселішав. Мишко продовжував.

— Ти поглянь, Марко, на боти та пальто Айзі, як гадаєш.

— Я гадаю, що пальто Айзі тепер в Соцзабезі не одержиш!..

— Правда! Скільки ми не трусили тутешніх аристократів та буржуа, а Соцзабез і досі не має хоч одного такого пальта.

— Правильно! Треба бути дуже щасливим, щоб з нічною облавою натрапити на таку схованку. Ти, Мишко, я бачу, як добрий прикажчик модної крамниці, можеш одразу оцінити вартість готового одягу,

— Не в цьому справа, Марко! "Чорна маска" ще більший майстер в цих оцінках.

— Так ви, значить, упевнено гадайте, що на моє пальто може позаздрити "маска"?  
— запитала Айзі.

— Не тільки позаздрити, а й скинути! — відповів Солчнів.

Марк Солчнів ще більше повеселішав. Він тепер остаточно розв'язував свою проблему.

- Ну, а я, — сказав Мишко, — все ж таки заповню "її"!

- Побачимо! — відповіла Айзі.

Коли вони розходилися після прогулянки й цієї розмови, Марк Солчнів заявив, що він на три дні від'їжджає за місто і це потрібно йому для того, щоб розв'язати остаточно його проблему.

Гадаймо, що це була проблема, яку було зв'язано з "контрреволюцією" в березневому повітрі.

\*\*\*

На другий день у Жінвідділі Губерніяльного Комітету КП(б)У\* провадилася жвава праця. Готувались до якогось дитячого свята.

Робітниці — делегатки Жінвідділу — готували місцевим дітям робітників, дитячим яслам та притулкам різноманітні подарунки.

До Губкому під'їздили грузовики з цукеркових фабрик, навантажені знизу доверху ящиками цукерків та пряників. Назад вони виїжджали навантажені маленькими пакуночками з різними ласощами, і розвозили це все по робітничих організаціях та притулках.

Через Жінвідділ у суворому й працюючому Губкомі зчинився гамір, метушня, сміх. Всі, хто був вільний та закінчив працю, тепер допомагали носити ящики та набивати пакуночки цукерками та пряниками.

Вгорі на башті Губревкому вже продзвонило 9 годин, а праця все кипіла. Скоро на вулиці мала вийти "Чорна маска", щоб грабувати громадян і наводити жах на мирне населення, лякаючи його привидами білобанд, а Жінвідділ все працював, піклуючись про маленьких дітей Республіки, бажаючи розважити свою "зміну" під час суворих подій та голоду.

Айзі працювала, не покладаючи рук. Від цукерків у Губревкомі все стало солодким — папери, столи, стільці, навіть повітря та чорнило.

В Айзі були солодкі руки і до них липло все, що вона брала. Іноді поміж веселою розмовою та сміхом вона чомусь згадувала Солчнова й шкодувала, що він кудись поїхав і не може взяти участі в роботі, наслідки якої мусять розважити улюблену "зміну".

"І куди він міг поїхати?" — думала Айзі. — "Певне це зв'язано з "Чорною маскою"!"  
— І тоді Жінвідділ ставав на перше місце серед інших органів Губкому, чи то пак Айзі, і вона сміхом приглушувала якесь стискання в серці.

Так, іноді згадуючи Солчнова, вона працювала доти, доки всі цукерки було розкладено в пакуночки, а на вулиці стало чорно, як в шкіряному редікюлі.

Очевидно цієї ночі місяць захворів на шлунок і тому не міг бути на варті.

\*\*\*

А цієї ночі коїлись якісь дивні історії та пригоди, що їх важко було зрозуміти.

Наш загальний знайомий Мишко сидів у себе в кімнаті й різав старий подертий чорний прапор, який напевне раніш належав Махну,\* бо білою матерією на ньому було вишито череп смерті, кістки, а при дбайливому читанні подертих літер можна було прочитати гасло "За владу рад". Яких рад, то це був мабуть секрет самого Махна, бо ці самі ради в особі робітників та червоноармійців на тачанках і кіннотою заганяли Махна в нетра Гуляй-Поля, де він блукав чорним вовком анархії.

Але в даному разі Махно очевидно був ні при чому, так би мовити, при піковому інтересі. Мишко, вирізавши з прапора чорну смугу матерії, вирізав у ній дірки, які мусіли відзначати очі та ніс.

Одягнений він теж був звичайно. На голові в нього була сива шапка, на плечах теплий кожух, підперезаний шкуряним пасом, а за ним стирчав величезний кольт, який міг нагнати страху на самого Махна.

— А все ж таки я сьогодні її зустріну! — промовив Мишко, приміряючи чорну смугу матерії собі до обличчя.

— Про це говоритиме вся Чека! Цікаво, як це її вразить!

Коли він поглянув у маленьке дзеркальце, він сам себе не впізнав.

На обличчі в нього була чорна маска й очі гостро блищали з круглих дірок.

— Ось тобі й "Чорна маска"! — промовив Мишко і засміявся.

Потім він чорним ходом вийшов у двір, обережно перейшов його і переходами вийшов на темні вулиці.

Незабаром його проковтнули чорні під'їзди й тіні мовчазних будинків.

\*\*\*

Айзі, зробивши останній пакуночок, одягла своє знамените пальто, на яке позаздрила б будь-яка буржуйка, боти і вийшла на вулицю. Разом із нею від Губревкому відійшов останній грузовик.

На вулиці було темно й холодно. Мороз зашклив усі калюжі, й сніг став рипіти під ногами. Айзі зіщулилась і швидко пішла додому, на далеку околицю міста. Сьогодні вона була без про-вожатих.

"Солчнів поїхав, а Мишко десь запропастився", — думала Айзі й їй ставало трохи моторошно повертатись додому самій темними ворожими вулицями, які здавалися джунглями з будь-якого роману Фенімора Купера.\*

Айзі йшла і все думала про працю і про побут робітників-партійців.

Недавно до Губкому приходив знайомий товариш. Айзі згадала його худорляву постать, худе обличчя, його руки й ноги, які тремтіли від знесилля, від голоду, від пережитих подій.

Побут було зв'язано з важкою відповідальною працею, і щохвилини ризикуєш життям. І треба було справді бути крицевим, щоб це все перенести.

"От, наприклад, Солчнів та Мишко тепер ганяються денебудь за "Чорною маскою", — думала Айзі. — "А можливо, що вже денебудь лежать у снігу з простреленим

серцем".

Вітер, холодний вітер рвав з неї пальто. Сердито дмухав в обличчя й заморожував на очах сльози. З поривами вітру її голову наповнювали різноманітні думки, що завдяки ним вона не помічала темряви й не відчувала страху, який наганяли ці пустельні вулиці.

Коли ж вона згадувала про сьогоднішню роботу, вона всміхалась й відчувала смак солодких цукерків на вустах.

"Все дітям", — думала вона. — "Все для майбутнього".

В цей час на далеких околицях було зовсім порожньо. Навіть не було чути собак. Мовчазно стояли старі, напівзруйновані халупи, мовчазно стояли телеграфні стовпи, нагадуючи якихось несподівано зустрінутих людей, і тільки чорні віти заледенілих дерев шуміли в поривах вітру.

Раптом з темряви маленького будинку виринула постать чоловіка. Постать обережно вийшла на середину вулиці, поглянула у всі кінці й перебігла в тінь другого такого ж будинку. Потім, постоявши трохи, рушила далі. Вона перебиралась з під'їзду в під'їзд, ховалась за стовбурами дерев, за горожами й все посувалась вперед. Раптом постать наткнулась на другу постать чоловіка, що так само, перебираючись з під'їзда в під'їзд, ішов назустріч.

— Стій!

І два величезні кольти, простягнутих один одному назустріч у темряві, наткнулись на свої крицеві дула.

Постаті чоловіків, загрожуючи один одному револьверами, подивились один одному в обличчя й побачили, що на них були чорні маски.

— Сто чортів! — промовила перша маска. — Нарешті я її спіймав.

— Не валяй дтрака! — промовила друга маска. — Руки вгору!

Обидва кольти, як люті пси, загарчали один на одного.

І раптом обидві маски голосно розсміялись на всю вулицю. Заспокоєні кольти полізли назад за пояси.

— От, так чудасія!

Маски по-товариському потиснули одна одній руки і збентежено розійшлися в різні кінці.

\*\*\*

Айзі витягнула з кишені цукерки й почала смоктати. Вже скоро вона мала бути вдома. Треба було пройти ще темний провулок і через кілька будинків вона могла спокійно пройти в під'їзд.

Вона тепер думала про Солчнова. Вона шкодувала, що він кудись поїхав. Кілька вечорів вона не бачитиме його. Кільки вечорів їй доведеться самій повертатись додому. Але це ще нічого. Коли б з ним чого не скоїлось. Вона очевидно турбувалась за нього просто, як за товариша. Її дивувала також і проблема, яку хотів розв'язати Солчнів, і взагалі, щось він їй не подобавсь останніми днями.

Раптом Айзі помітила, що хтось перейшов вулицю. Їй стало страшно. Захотілося

сильно крикнути, щоб хтось вибіг з будинку, щоб хоч когонебудь живого побачити на цій пустельній вулиці. Ще працював Жінвідділ. Але незабаром їй стало соромно, — ніде нікого не було і вона пішла далі, щось стискаючи в кишені рукою... Напевно то були цукерки, що їх Айзі захопила на дорогу з Жінвідділу.

Але от до неї повільними кроками з-за рогу будинку підійшов чоловік, одягнений у теплий кожух, а за поясом у нього стирчав кольт. Айзі подивилась вище й побачила, що він у кашкеті, а на обличчі в нього справжня чорна маска.

- Дозвольте, товаришко, бути вашим подорожнім, — ввічливо сказав чоловік у чорній масці, й Айзі почула грубий, суворий голос.

От після цього й не починай оповідання увертюрою. Тепер стає, цілком зрозумілим, що такі оповідання тільки й можна починати з такої увертюри, як:

"— Стій!

З темряви будинку вилинула постать і наставила на мене величезного кольта".

Але чоловік в чорній масці цього не сказав. Він тільки дуже ввічливо запропонував свої послуги.

— Хіба вулиця така мала, що не можна розминутись? - запитала Айзі і ще міцніше стиснула... цукерки в кишені.

- Коли двоє подорожніх ідуть в одному напрямку, то їм розминатись не треба! — сказала маска.

Айзі бачила, як у нього блиснули очі крізь дірки чорної маски.

- Справа в тому, — говорив далі чоловік, — що мені нудно самому гуляти вночі порожніми вулицями!..

- Хто вам заваджає одружитись?

— Я американець по натурі і пропоную вам свою руку й серце!

Маска верзла дурниці, це було очевидно. Але Айзі знала, що це звичайна історія. Вона тільки шкодувала, що потрапила в таке становище. Їй було страшно і сором цього страху. Коли вона говорила, голос у неї тремтів, було видно, що вона боїться.

Вітер збільшився. Здавалось, що вулиці зовсім спорожніли. Десь далеко пролунав постріл рушниць. Було чути, як високо, високо в повітрі продзижчала куля.

- Хай мене ловлять там, — тихо проговорив чоловік, — а я буду тут. Мені вже обридла ця гра, завше в небезпеці! Завше ловлять! Відпочинку ні на хвилину. Ви не комуністка? — раптом запитався чоловік.

Айзі зіщулилась. Вона вся тремтіла від якогось холоду, хоч на ній пальто було тепле. Їй хотілось відповісти, що вона не комуністка, але вона згадала чомусь Солчнова, засоромилась і промовила твердим голосом:

- Да, я комуністка! Я навіть допіру повертаю з Губкому!

- Це нічого! — сказав чоловік. — Нам з вами все одно по дорозі. Мене розстріляють в Чека, а вас уб'ють на вулиці! Ви служите сонцю, а ми темряві. Обидва сильні!

- Сонце переможе! — кинула Айзі.

Вона була роздратована. "Якого чорта він тягне", - думала вона, — "скінчав би діло, вже було б легше".



Але чоловік ішов поруч з нею, і, все так само ввічливо, розповідав про погоду і про свої настрої. Нарешті вони підійшли до будинку, де жила Айзі.

У вікнах будинку не було вогнів. Навколо не було ні одної душі. Айзі хотілось голосно крикнути, кричати "калавур", але вона знала, що це не допомогло б. Ніхто не вийшов би на вулицю, навіть коли поруч почав би горіти будинок.

— Я бачу, що ви вже дома? — сказав чоловік.

— Ви не помилились...

— Я мушу з вами попрощатися, але прошу лишити мені на пам'ять про нашу зустріч ваше чудове пальто й ваші боти!..

— Я так і знала! — сказала Айзі, і рішила, що ні за що не віддасть. Хай краще він її вб'є, ніж потім з неї сміятимуться Мишко і... Оце й зробило її суворою.

— Скидайте боти! — грубо промовила маска. Але Айзі вже вся була Губревком і вона ніжно промовила:

— Коли ви такий чемний кавалер, що весь час провозжали мене, то потурбуйтеся бути ввічливим до кінця! — і вона простягнула йому свою ногу.

"Маска" зігнулась. І на цей раз Айзі витягла з кишені не цукерку, а револьвер. Раптовий, гучний постріл злився з придушеним криком:

— Айзі, Айзі!.. — кричав зовсім інший голос. — Це ж я!.. Солчнів... Марко...

Айзі похитнулась, і її підтримала дужа рука Солчнова. Чорна пов'язка з обличчя полетіла геть.

— Це я, Айзі, — говорив Солчнів, заспокоюючи її. І коли він відчув щось солодке у себе на вустах, він сказав:

— Айзі, ти сьогодні їла цукерки... Я знаю. В Жінвідділі... Я теж зустрів... Чорну маску... Але то був Мишко... Моя проблема...

Через те, що Солчнів, — а це був справді він, — говорив з якимись дивними перервами, під час яких він відчував на своїх устах смак Жінвідділівських цукерок, то ми закінчимо й без нього.

\*\*\*

На другий день в місцевих газетах було повідомлення, що бандита, який оперував під назвою "Чорна маска", спіймали сьогодні вночі агенти Чека, завдяки відданій праці та таланту відомого всім нам товариша Мишка.

Не подумайте, що це була помилка і що це був Марк Солчнів.

---

### Примітки

Оповідання Гео Шкурупія "Патетична ніч" за життя автора було опубліковано в авторських збірках "Переможець дракона" (1925), "Патетична ніч. "Нарком"" (1929) і "Проза. Том перший. Новелі нашого часу" (1931). Тут твір представлено за останньою з названих публікацій (видавництво "Література і мистецтво", Харків-Київ). Збережено правопис тієї публікації, котрий дещо відрізняється від сучасного. В тій книзі 11 творів, котрі зібрані у три групи: "Новелі репортажні", "Новелі таємниць" і "Новелі психологічні". "Патетичну ніч" автор помістив у групу новел таємниць.

*Во ім'я Струка...* – Ілько Тимофійович Струк (1896-1969) – український авантюрист, отаман часів Громадянської війни. Відомий також, як активний організатор єврейських погромів. В період Української революції командував 1-ю Повстанською армією УНР. Більшу частину Громадянської війни (з перервами) був фактичним диктатором Чорнобіля.

*... чи нема в тебе в кишені шпалера?* – Шпалер – жаргонна назва будь-якого пістолета або револьвера.

*... замість романів Мопасана та Вербицької...* – Гі де Мопассан (фр. Guy de Maupassant), повне ім'я – Анрі-Рене-Альбер-Гі де Мопассан (фр. Henry-René-Albert-Guy de Maupassant); 1850-1893) – значний французький новеліст. Анастасія Олексіївна Вербицька (1861-1928) – російський прозаїк.

*Це така стара катеринка...* — Катеринка (або шарманка, від фр. Charmante Catherine — "Прекрасна Катрін", назви однієї з перших пісень, що виконувалися на катеринці) — механічний музичний інструмент: переносний орган без клавіатури, що відтворює наперед записані на валику композиції. Музикант (часто, бродячий), виконавець мелодій на катеринці називається катеринщиком або шарманщиком.

*... зоря на Губревкомі.* – Губревком – Губернський революційний комітет.

*Чека* – російською ЧК, українською НК – Надзвичайна комісія з боротьби з контрреволюцією і саботажем – в 1917-1922 роках державно-політичний карний орган уряду "більшовиків" (на чолі з В.І. Леніним), створений за більшовицькою формулою для "боротьби з контрреволюцією і саботажем". Заснований на чолі з Феліксом Едмундовичем Дзержинським у грудні 1917 року. В 1918 році були створені місцеві органи НК: губернські, повітові (ліквідовані у січні 1919 року), транспортні, фронтові і армійські ЧК, станом на 1918 р. налічувалося 40 губернських й 365 повітових надзвичайних комісій. 1922 року ЧК змінила назву на ГПУ (українською ДПУ) – Державне політичне управління.

*КП(б)У* – Комуністична партія (більшовики) України.

*... прапор, який напевне раніш належав Махну...* – Нестор Іванович Махно ("батько Махно"; 1888-1934) — політичний та військовий діяч, командувач Революційної повстанської армії України, керівник селянського повстанського руху 1918-1921 років, відомий анархіст і тактик ведення партизанської війни. Більшовики вважали махновців ворогами, хоч ті і допомагали їм у боротьбі з білогвардійцями.

*... здавалися джунглями з будь-якого роману Фенімора Купера.* — Джеймс Фенімор Купер (англ. James Fenimore Cooper, 1789-1851) – американський романіст і сатирик. Класик пригодницької літератури. Шкурупій напевно має на увазі романи Купера про індіанців, але дія в них відбувається в північній частині Північної Америки (зокрема на території Канади), ліси котрої не називаються джунглями.